

Yttrande

2024-10-15

LS 2024/1428

Nätt och jämnt - Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50) - yttrande till Finansdepartementet

Sammanfattning av ärendet

Finansdepartementet har översänt rubricerade betänkande på remiss. Utredningen har haft i uppdrag att göra en bred översyn av systemet för kommunalekonomisk utjämning och LSS-utjämningen samt vid behov föreslå förändringar. Lidingö stad synpunkt är att utredningen har misslyckats med sitt uppdrag och att regeringen bör avstyrka föreliggande slutbetänkande.

Lidingö stads synpunkter

Lidingö stad anser principiellt att den kommunala utjämningen är en statlig angelägenhet som i sin helhet bör finansieras och genomföras genom statsbudgeten och inte som nu i ett inomkommunalt utjämningsystem.

Det behövs en omfattande reform av skatteutjämningsystemet. Ett system som belönar ansvar, som tar hänsyn till levnadsomkostnaderna i olika regioner och som främjar tillväxt. Staten måste ta sitt ansvar och skapa rättvisa förutsättningar för alla kommuner, så att vi kan bygga ett starkare och mer enat Sverige. Och om staten vill omfördela mer, bör staten ta den kostnaden, inte straffa kommuner som är framgångsrika och sänker arbetslösheten.

Utjämningsystemets komplexa konstruktion och de återkommande översynerna leder till instabila planeringsförutsättningar på det lokala planet. Förändringarna, och det ständiga sökandet efter en föreställt rättvis fördelning av de resurser som skapar "vinnare" och "förlorare" i kommunkollektivet, riskerar därutöver i förlängningen att underminera systemets legitimitet.

Våra viktigaste utgångspunkter är följande:

- Kommitténs förslag skulle sammantaget innebära en ytterligare belastning för Lidingö stad på 33 miljoner kronor årligen. Den del av kommitténs förslag som utgör utjämning innebär i sig en ytterligare belastning om 51 miljoner kronor,

jämfört med idag. Det är inte en acceptabel förändring i ett utjämningsystem där Lidingö stad redan är en stor betalare.

- Lidingö stads huvudsynpunkt är att utredningen har misslyckats med sitt uppdrag och att regeringen bör avstyrka föreliggande slutbetänkande, alternativt tillsätta en ny utredning med syfte att förenkla systemet och gå från en kostnadsbaserad till en behovsbaserad utjämning.
- Skatteutjämningsystemet bör utgå från ett långtgående kommunalt självstyre. I detta är det viktigt att beakta att det finns ambitions- och effektivitetsskillnader mellan landets kommuner. Kommuner med lägre kostnader ska inte straffas med hög kostnadsutjämning.
- Utjämningsystemet bör ge ökade incitament för tillväxt, vilket utredningen inte föreslår, trots att kommittédirektiven innehöll detta.
- Utjämningsystemet bör kompensera för strukturella olikheter och skillnader i behov, grundade på opåverkbara faktorer, inte på grund av politiska skäl. Effekten nu är i stället att om arbetslösheten ökar i en kommun så spelar det mycket liten roll – det kompenseras av andra kommuner. Detta innebär att det finns för lite incitament för kommuner att förbättra sin situation. Effekten har blivit att en storstadskommun som Malmö kompenseras, trots att den inte gjort tillräckligt för att bryta ett omfattande utanförskap. I stället för att belöna ansvarstagande och tillväxt straffas framgång och effektivitet.
- Utredningen föreslår också att Stockholmskommunerna enbart ska få 0,5 mdkr av det generella statsbidraget till kommunerna (vilket uppgår till 119 mdkr). Trots att Stockholmskommunerna har 25 procent av befolkningen, ska därmed enbart 0,4 procent av generella statsbidraget gå till de 26 Stockholmskommunerna. Det innebär att stockholmarna då får drygt 900 kr/invånare i statsbidrag, medan övriga 264 kommunerna får resterande 118,5 mdkr, vilket motsvarar 16 000 kr/invånare. Med tanke på denna dolda och totalt dominerande del av överföring av generella statsbidrag från Stockholmskommunerna till övriga kommuner är det häpnadsväckande och direkt vilseledande när det i utredningens texter förespeglas en bild av att Stockholmskommunerna är mottagare i utjämningsystemen.
- Utredningens förslag innebär att Stockholmskommunerna ska betala 2,7 mdkr mer i kostnadsutjämnningen och 3,5 mdkr mer i inkomstutjämnningen. Det vänder vi oss emot, givet de behov som finns här och givet den historiska utvecklingen med successivt sämre utfall för Stockholmsregionen. Medborgarnas perspektiv bör också med i beräkningen. Boendekostnaderna i Stockholm är betydligt högre än i de flesta andra delar av landet. Trots detta förväntas Stockholmsregionens befolkning betala ännu mer pengar till andra kommuner. Det är inte rättvist och undergräver legitimiteten i systemet. Man bör se helheten. Stockholm måste också ha råd att satsa på skola, sjukvård och kollektivtrafik till invånarna.

Inflationen har slagit mycket hårt även här. Dessutom väljer allt fler att flytta från Stockholmsregionen på grund av bland annat höga levnadskostnader. Denna region ska nu hämmas ytterligare.

- Skatteutjämningsystemet bör utgå från de behov som finns i samhället. Nuvarande system tar inte tillräcklig hänsyn till de utmaningar som finns i landets storstadsregioner när det gäller grov kriminalitet och behov av socialt förebyggande arbete. Därigenom riskerar utjämningsystemet att försvaga samhällets förmåga att bryta organiserad brottslighet samt öka kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorg.
- Kommittén föreslår att systemets regionalpolitiska element i strukturbidragen ska kvarstå i liknande form. Det medför att kommunerna som förlorade på utjämningsreformerna i början av 1990-talet och år 2005 även fortsättningsvis ska få ett bidrag. Strukturbidraget för svag befolkningsstruktur fortsätter, om än i något minskad omfattning, trots att en mycket omfattande gleshetkompensation även ges i kostnadsutjämningsen. Med detta förslag fortsätter gleshet alltså att dubbelkomponeras, vilket Lidingö stad avstyrker.
- Vid tidigare utjämningsreformer har funnits tydliga systemfel som behövt åtgärdas, exempelvis att man inte nog beaktade att efterfrågan i förskolan förändrats efter maxtaxans införande (se SOU 2011:39). Kommitténs förslag korrigerar inte för något av dagens systemfel inom kostnadsutjämningsen, utan förefaller främst syfta till att öka bidraget till kommuner med högt kostnadsläge. Utjämningsystemets hållbarhet kan ifrågasättas på en rad punkter: bristande transparens, kompensation utifrån kommungruppers kostnader i stället för dess behov, samt en fortsatt regionalpolitik inom utjämningsystemen

Mot denna bakgrund menar Lidingö stad att regeringen bör avstyrka föreliggande slutbetänkande, alternativt tillsätta en ny utredning med syfte att förenkla systemet och gå från en kostnadsbaserad till en behovsbaserad utjämningsen.

Daniel Källenfors
Kommunstyrelsens ordförande